

SOTSIOGENETIK NAZARIYANING MAZMUNI**Erdosheva Iroda Alisher qizi****Chirchiq davlat pedagogika universiteti****Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti****Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi****erdoshevairoda@icloud.com****Ozodqulov Olimjon Bahodir o'g'li****Chirchiq davlat pedagogika universiteti****Psixologiya kafedra o'qituvchisi****Ilmiy rahbar: olimjonozodqulov30@gmail.com****<https://doi.org/10.5281/zenodo.17828166>**

Annotatsiya: Ushbu tezisda sotsiogenetik nazariyaning mazmuni, shakllanish jarayoni hamda zamonaviy ijtimoiy fanlar tizimidagi o'rni yoritilgan. Nazariya inson shaxsining rivojlanishida biologik omillar bilan bir qatorda ijtimoiy muhit, madaniy qadriyatlar va ijtimoiy tajribaning hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini asoslaydi. Tadqiqotda sotsiogenetik yondashuvning asosiy tamoyillari, uning psixologiya, pedagogika va sotsiologiya fanlari bilan o'zaro bog'liqligi hamda shaxs rivojlanishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy omillar yoritiladi.

Kalit so'zlar: Sotsiogenetik nazariya, biologik omillar, ijtimoiylashtirish, ijtimoiy muhit, tarbiya, madaniy qadriyatlar, shaxs shakllanishi, ijtimoiy xulq-atvor, psixologik rivojlanish, sotsiologik yondashuv.

Annotation: This thesis elaborates on the essence of the sociogenetic theory, the process of personality development, and its role within modern social sciences. The theory explains that, alongside biological factors, the social environment, cultural values, and social experience play a decisive role in shaping an individual's personality. The research highlights the main principles of the sociogenetic approach and examines its interrelation with psychology, pedagogy, and sociology.

Keywords: Sociogenetic theory, personality development, social factors, biological factors, socialization, social environment, upbringing, cultural values, personality formation, social behavior, psychological development, sociological approach.

KIRISH

Bugungi globalashuv, axborotlashuv sharoitida shaxsning shakllanish jarayonini chuqur o'rganish pedagogika, psixologiya va sotsiologiya fanlarining eng dolzarb yo'nalishlaridan biriga aylangan. Insonning qanday qilib jamiyatning to'laqonli a'zosiga aylanishi, undagi ijtimoiy xatti-harakatlar, ijtimoiy tajribalarni qabul qilishi, qadriyatlarni o'zlashtirishi va shaxs sifatida kamol topishi masalalari zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda muhim o'rin egallaydi. Ayniqsa, shaxs rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qilishda sotsiogenetik nazariya alohida ilmiy ahamiyatga ega.

Mazkur nazariya shaxs rivojlanishini faqat biologik xususiyatlar bilan izohlash yetarli emasligini, aksincha, inson kamolotida ijtimoiy omillar yetakchi o'rin tutishini ilmiy asoslar orqali asoslaydi. Mavzuning dolzarbligi shundaki, bugungi kunda ma'naviy barkamol, ijtimoiy faol va mustaqil fikrlovchi yosh avlodni tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Bunday vazifalarni samarali amalga oshirish uchun shaxsning qanday omillar asosida shakllanishi va ijtimoiylashuvi jarayonlarini chuqur tahlil qilish zarur. Sotsiogenetik nazariya aynan ushbu jarayonlarni ilmiy asosda tushuntiradi va pedagogik amaliyotni takomillashtirishga xizmat qiladi.

Nazariya markazida ijtimoiylashuv jarayoni turadi. Ijtimoiylashuv bolaning ilk yoshidan boshlab oilada boshlanadi. Ota-onaning munosabati, oiladagi qadriyatlar, muloqot madaniyati, mehr-muhabbat muhiti, tarbiya sifati shaxsning xarakter belgilarini, ijtimoiy xulq-atvorini va dunyoqarashini shakllantiradi. Maktab esa bu jarayonni yanada tizimli va maqsadga yo'naltirilgan tarzda davom ettiradi. O'qituvchi shaxsi, ta'lim metodlari, sinf muhitining sifati va tengdoshlar guruhi shaxsning ijtimoiy tajribasini kengaytiradi va mustahkamlaydi.

Sotsiogenetik qarashlar shaxs taraqqiyotini madaniy qadriyatlar bilan ham izohlaydi. Chunki har bir jamiyatda ijtimoiy hayotni tartibga soluvchi me'yorlar, qadriyatlar, odatlar va an'analar mavjud. Bu omillar shaxs ongiga singib, uning xatti-harakatlariga yo'naltiruvchi kuch sifatida ta'sir qiladi. Masalan, o'zbek jamiyatiga xos mehr-oqibat, kattaga hurmat, odob-axloq me'yorlari, mehnatsevarlik, milliy qadriyatlarni e'zozlash kabi fazilatlar yoshlarning ijtimoiy dunyoqarashini shakllantiruvchi asosiy manbalardan hisoblanadi.

Nazariyaning amaliy ahamiyati shundaki, u ta'lim-tarbiya jarayonini ilmiy asosda samarali tashkil etish, o'quvchi shaxsining rivojlanish xususiyatlarini hisobga olish, ijtimoiy moslashuv jarayonlarini qo'llab-quvvatlash va shaxsni kompleks rivojlantirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar beradi.

XULOSA

Sotsiogenetik nazariya shaxs rivojlanishida ijtimoiy muhit, tarbiya, muloqot va madaniy qadriyatlarning hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini ilmiy asoslaydi. Yondashuvga ko'ra, insonning tug'ma imkoniyatlari muhim bo'lsa-da, ularning to'liq namoyon bo'lishi jamiyat, oila, ta'lim tizimi va muloqot jarayoni orqali ro'yobga chiqadi. Shaxsning ijtimoiylashuvi, ijtimoiy tajribani o'zlashtirishi va madaniy qadriyatlarni qabul qilishi uning psixologik va ijtimoiy kamolotiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Yuqoridagi nazariy yondashuvlar sotsiogenetik nazariyaning ta'lim-tarbiya jarayonini takomillashtirish, shaxs rivojlanishini chuqur o'rganish hamda pedagogik amaliyotda zamonaviy yondashuvlarni qo'llash uchun mustahkam asos bo'lib xizmat qilishini ko'rsatadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. G'oziev, E. (2010). Umumiy psixologiya. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.
2. G'oziev, E. (2014). Ontogenez psixologiyasi. Toshkent: "Fan va texnologiya".
3. Hasanboyeva, O., & Yo'ldosheva, N. (2015). Pedagogika. Toshkent: "Turon-iqbol".
4. To'xtayev, I. (2018). Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: "Fan va texnologiya".
5. Ochilov, O. (2017). Sotsiologiya: Nazariya va amaliyot asoslari. Toshkent: "Sharq".
6. Rahmonov, N. (2020). Shaxs va jamiyat: Sotsiologik yondashuvlar. Toshkent: "Yangi nashr".
7. Mavlonov, Z., & Inoyatov, I. (2016). Pedagogik mahorat. Toshkent: "Fan".